

Miquel STRUBELL, Albert BRANCHADELL, Joan MELIÀ *et al.*, *La llengua catalana al tombant del mil·lenni: Aproximació sociolingüística*. Edició i pròleg de Miquel Àngel Pradilla. Barcelona: Empúries, 1999, «Biblioteca Universal Empúries» núm. 129, 290 pàg. Amb gràfics, quadres i mapes.

Disposem d'un enfilall d'estats de la qüestió, amb orientacions diverses, sobre la llengua catalana. En mencionarem els recents. M. Leprêtre, a *La llengua catalana, avui* (1992),¹ presenta una panoràmica unitària, molt adient per al públic

estranger o poc informat, tot i que alhora forneix dades inèdites. I. Mari (coord.), a *La llengua al paísos catalans* (1992)² ofereix una perspectiva de cadascun dels territoris, adreçada a un públic interessat però no pas especialista. J. Bañeres, a

1. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Direcció General de Política Lingüística, Institut de Sociolingüística Catalana, 52 pàg. De fet, aquesta obra és la versió actualitzada de J. Hall. *El coneixement de la llengua catalana* (1975-1986). Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Direcció General de Política Lingüística, Institut de Sociolingüística Catalana, 1990, Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana, Sèrie «Informes», núm. 2, 50 pàg. De l'obra de Leprêtre també hi ha edició en alemany, anglès, espanyol i francès. S'ha d'esmentar que sols el tiratge de les edicions catalanes ascendia en la primera a 16.000, i en la segona a 6.500 exemplars.

2. Amb textos de J. Ginebra, T. Mollà, J. Melià, R. Ganyet, M. Valls, F. Ricart i R. Caria. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, «Polítiques», núm. 2, 122 pàg.

«L'ús social de la llengua catalana (gener de 1998-març de 1999)» (1999),³ extracta unes 700 notícies⁴ aparegudes en la premsa diària, amb una lectura tan arran dels fets que inevitablement restringeix els lectors potencials als qui posseeixen a la bestreta uns certs coneixements sobre la matèria. Tots tres estats de la qüestió es complementen. Però el temps s'escola. Convindria actualitzar *Leprêtre*.⁵ Interessa que prossegueixi *Bañeres*.⁶ Feia falta que aparegués *Marí* posat al dia: aquest darrer requeriment ve a satisfer-lo, justament, el llibre que ara ressenyem.

La llengua catalana al tombant del mil·lenni té l'origen immediat en un cicle de conferències (octubre-desembre de 1998) organitzat per l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat Rovira i Virgili. El seu propòsit és, com expressa l'editor, M. À. Pradilla, defugir «les grans qüestions teòriques de la sociolingüística», amb la «intenció de

visualitzar d'una manera entenedora l'estat sociolingüístic territorialitzat de la comunitat lingüística catalana» (pàg. 6).

L'obra ofereix un *ventall metodològic* complet. En la polarització quantitativisme-qualitativisme, en un cap tenim X. Sanjuan, amb una monografia estadística, al qual seguirien J. Melià, G. Puig, M. Planelles... amb orientacions progressivament menys numèriques i, ensems, creixentment digressives, fins que arribaríem a M. Strubell, M. À. Pradilla i A. Branchadell a l'altre cap, amb un enfocament exclusivament qualitatiu. Transversalment, des d'una *distribució territorial*, també el llibre llueix complit.⁷ Sis articles esbossen panoràmiques de cadascun dels països amb els quals compartim la parla: el Principat —bé que no s'hi estalvien ocasionals incursions en altres territoris—, les Illes, el País Valencià, la Catalunya Nord, la Franja, Aragó i l'Alguer. Els altres tres aporten tantes altres

3. *Revista de Catalunya*, núm. 139, abril 1999, pàg. 38-59 (dedicat als Països Catalans, amb exclusió del Principat); i núm. 140, maig 1999, pàg. 131-154 (monogràfic sobre el Principat).

4. Exactament, entre 500 a 600 fets noticiables/any que generen unes 4.000 notícies periodístiques, classificades en l'Arxiu de Premsa del Centre de Documentació de la Direcció General de Política Lingüística (Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya).

5. La nova versió és en curs d'edició.

6. La continuació és en premsa: «Impacte de la LPL sobre els sectors encara no desplegats normativament (crònica de la llengua catalana [gener 98-octubre 99])», a publicar *Llengua i ús: Revista tècnica de normalització lingüística*.

7. Mancarien el Carxe i la diàspora, però les dificultats per cobrir aquests apartats semblen gairebé insuperables. Tanmateix, *vide* Jarcño López, Antonio Mateo. *Radiografía de los territorios murcianos de lengua valenciana*. Murcia: Edició de l'autor. 1993 [Tipografia San Francisco], 149 pàg.

monografies: sobre l'ofensiva liberaloespanyolista al Principat; sobre el multiculturalisme que acompanya l'allau alemanya a Mallorca i Eivissa; i sobre el blaverisme. Els tres centres d'interès estan triats amb encert, car corresponen a les crisis —cal suposar, de creixement— que entoma el català. Crisis, per afegitó, més impactants, en tant que mistificadores: la liberal no és pas ideològica, ans econòmica; la multicultural no és pas cultural, ans social; la blaverista no és pas lingüística, ans política.

M. Strubell, a «¿Una llengua sense poble?»⁸ (pàg. 9-35), es presenta *qua* vinculat a la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, menció que contrasta amb el to catastrofista del text. Aquest es desglossa en cinc parts: «¿Una llengua sense un poble conscient de la seva unitat?» censura els mapes dialectals en els manuals de llengua, la població residual que contraposa tortosí i català i els conats de gonellisme, mentre que deixa de banda l'únic cas significatiu, el blaverisme, per tal que sigui cobert per un altre coautor del llibre. «Una llengua emprada i emparada per les institucions però poc pel poble: ¿Una llengua sense usuaris?» critica la divergència entre l'exigència en pro de la catalanització de les administracions i

el feble compromís personal — si bé abonem, sense restriccions, l'ús i consum privats en català, entenem que aital divergència és el correlat de l'aconflictivitat, que, tot sospesat, sembla positiva. «Una llengua amb poca descendència» menysté que el model demogràfic català (un o dos fills) incrementa la inversió en formació, factor decisiu d'avenç quan hom compta amb escasses matèries primeres. «Una llengua sense un poble que legítimi el seu ús i el seu futur» es plany dels atacs contra la catalanització i de la inexistència d'un discurs que esperoni la militància lingüística dels catalanoparlants —i que alhora obstaculitzi una militància de signe contrari, afegim nosaltres. «Una llengua en vies de dialectalització» es dol de la satellització espanyolitzadora— sense tenir en compte que representa una de les contrapartides per haver-se duplicat el nombre de catalanoparlants en menys d'una generació.

A. Branchadell, a «La política lingüística a Catalunya: liberals vs nacionalistes» (pàg. 35-66), és un cas a part. Atès que, per raons inespecificades, el ressenyador declina tractar directament sobre aquest autor, només li cap la solució d'apellar al judici professionals dels editors dels textos successius de Branchadell. Segons la contraportada de *La norma-*

8. *Sic*: hi ha signes inicials a totes les frases interrogatives.

litat improbable (1996),⁹ entre els «tres obstacles principals que entrebanquen [el procés de normalització, hi ha]: la situació jurídica [...]; la voluntat política del govern de la Generalitat, molt més feble del que no sembla [*sic*], i finalment, la indiferència de la majoria de la població [...]». Segons la contraportada de *Liberalisme i normalització lingüística* (1997),¹⁰ «els fonaments ideològics de la política lingüística catalana, centrats en la noció de llengua pròpia d'un territori, són efectivament immorals [*resic*] des del punt de vista liberal. En aquest sentit, la proposta que fa l'autor és abandonar la noció de llengua pròpia com a justificació de la política lingüística catalana, per elaborar un discurs de legitimació alternatiu que no infringeixi cap dels principis bàsics del liberalisme». Segons M. À. Pradilla, editor de *La llengua catalana al tombant del mil·lenni* (1999), Branchadell planteja la «necessitat d'articular —i difondre— un discurs que combati l'onada liberalista que també envaeix les consideracions lingüístiques» (pàg. 6). Deixem que el lector en tregui les conclusions que jutgi adients.

J. Melià, a «La situació lingüística a les Illes Balears: estat crític» (pàg. 67-104), aporta una descripció

actual (de les 15 referències bibliogràfiques, tan sols quatre són anteriors a 1994) però venturosament ultrapassada per una realitat bon punt més dinàmica. D'antuvi analitza els factors sociopolítics heretats del franquisme, dels anys cinquanta ençà, remarcant-ne els aspectes demogràfics. Segueix una anàlisi de la política lingüística, la qual, si bé acurada, ha quedat reclassificada com a històrica amb les eleccions autonòmiques del 13 de juny passat. Encontinent repassa les dades de coneixement i d'ús. En els usos generals subratlla un retrocés alarmant de la nostra llengua com a codi d'intercomunicació social. En l'ensenyament obligatori remarca l'avenç dels entorns prèviament prou catalanitzats, i l'estancament dels hispanitzats. A la universitat contraposa dades contradictòries, tot i que en conjunt, la destaca com el sector amb la situació més acceptable. En els mèdia i en la cultura ofereix pinzellades que deixen veure un panorama força endarrerit. Tot plegat, un sòlid entrenament de dades i valoració, al qual únicament se li podria retraure que no hagi cobert amb prou deteniment Menorca i les Pitiuses —encara que cal afegir, en descàrrec, que previsiblement triplicaria l'extensió del text.

9. Exactament: *La normalitat improbable: Obstacles a la normalització lingüística*. Barcelona; Empúries, «Universal Empúries», núm. 82, 245 pàg.

10. Barcelona: Empúries «Universal Empúries», núm. 103, 225 pàg.

I. Marí, a «Interculturalitat i multilingüisme a les Balears: els residents europeus» (pàg. 105-118), amb modèstia no proposa una recerca, ans «una crida d'atenció». L'arquitectura global de l'article passa dels aspectes quantitatius i factuais als qualitius i normatius: arrenca amb les dades estadístiques dels residents estrangers (en la mesura en què són fiables), i a poc instant de fer un breu apunt sobre els efectes socials que llur presència comporta, entra de ple en el camp de la valoració. De primer moment, posa a punt l'utilitatge adient per saber amb certesa de què estem parlant —traient a collació sengles taxonomies de diversitats i d'identitats—, per acabar amb un programa intercultural que, al marge de la qualitat intrínseca, té la de l'oportunitat, en contribuir amb un document de treball que enceti el debat. (Un altre mèrit per acreditar Marí —aquest de menor relleu— consisteix en un ús caut de les teories de W. Kymlicka a *Multicultural Citizenship* (1995).¹¹ El filòsof canadenc és preuat com un liberal rigorós, però a diferència d'altres coparticipants en el llibre no el confon, *tout court*, amb el corrent central del liberalisme.)

X. Sanjuan, a «Evolució del co-neixement i ús del català al País Valencià» (pàg. 119-152), aporta un inexorable treball demolingüístic, segons el qual, «queda clar, doncs, a la vista de les dades, que els increments generals observats en la competència oral activa no es queden en “virtualitats” derivades fonamentalment de l'aprenentatge programat acadèmicament, sinó que tenen una aplicació social efectiva. Igualment, les disminucions de competència manifestades per alguns sectors de població es corresponen amb un menor ús social del català per part d'aquests grups poblacionals» (pàg. 152).

M. À. Pradilla, a «El secessionisme lingüístic valencià» (pàg. 153-202), ofereix un pulcre estat diacrònic de la qüestió (de les 43 referències bibliogràfiques, 30 són anteriors a 1994). Els seus presupòsits epistemològics són dos. En clau *reactiva*, el caràcter extralingüístic del debat (a partir de l'article de G. Calaforra, «La 'unitat de la llengua catalana' com a fet científic i *argumentum ex auctoritate*: revisió crítica», 1994);¹² i en clau *proactiva*, el caràcter bàsicament so-

11. Exactament: *Multicultural Citizenship: A liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Clarendon Press, 1995 (Oxford Political Theory), 280 pàg.

12. *Zeitschrift für Katalinistik*, núm. 7; pàg. 37-56. La versió definitiva d'aquest text s'intitula, «Arguments d'autoritat i noms “científics”», pàg. 111-132, Calaforra, Guillem, *Paraules, idees i accions: Reflexions «sociològiques» per a lingüistes*. València/Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana · Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, que inclou una «Addenda» de gran noblesa.

ciopolític — no exempt de psicopatologies individualitzades— del mateix debat (a partir del llibre de V. Bello, *La pesta blava* [1988]).¹³ Amb aquests dos fermes puntals, el treball no pot pas anar-hi a la saga. Posats a trobar-hi taps, potser l'argumentació contra L. Peñarroja¹⁴ s'enllesteix amb un punt d'inconsideració: la hipotètica difusió de l'àrab a partir de 1238 (pàg. 157) trobaria paral·lèlismes: el swahili es va expandir sota la dominació colonial anglesa i germànica; el quítxua, sota l'espanyola.¹⁵ Un altre tap —almenys fent-ne una lectura del Principat estant—, rau en què fóra d'agrair una explicació més extensa sobre el paper del PSPV-PSOE durant els seus 12 anys de govern: 20 línies (pàg. 180-181) resulta insuficient. El darrer tap —per ventura, una fotesa— és que E. Boix & F. X. Vila¹⁶ excel·leixen en sociolingüística, no pas en ideologia: se'ls desenfoca examinant-los des d'aquesta perspectiva (pàg. 174). Postillat això, cal reblar la positiva qualificació de què es fa mereixedor Pradilla: domini dels fets,

ponderació de les conjectures i correcció narrativa.

G. Puig, a «Vitalitat i ús de la llengua a la Catalunya Nord» (pàg. 203-232), coopera amb l'enfocament més retrospectiu: tant de la bibliografia (el 75 % té data anterior a 1994), com del relat dels fets (remunta al 840), encara que no negligeix pas el present. Hi ha lapsus enlletgadors: en detallem alguns. D'acord amb les convencions habituals, l'expressió «Lluís XIV, el famós “Roi-Soleil” (1638-1715)» (pàg. 204) aporta les dades del regnat, no pas les de naixença i traspàs, com de fet pretén dir. A la Fenolleda i al Capcir no s'hi parla «una llengua de transició occitano-catalana tirant cap al dialecte llenguadocià» (pàg. 207), ans, respectivament, l'occità i el català. No existeix cap «equip sociolingüístic INUSCAT de la Universitat de Barcelona, l'any 1994» (pàg. 215). D'una banda tenim l'INUSCAT [Índex d'ús del català]¹⁷ desenvolupat per l'Institut de Sociolingüística Catalana (Direcció General de Política Lin-

14. Peñarroja Torrejón, Leopoldo, *El mozárabe de Valencia: Nuevas cuestiones de filología mozárabe*. Madrid: Gredos, 1990, Biblioteca Románica Gredos. Biblioteca Románica Hispánica. «Tratados y monografías», núm. 16, 514 pàg.

15. Vide Calvet, Jean-Louis, *Les langues véhiculaires*. Paris: PUF, 1981, «Que sais-je?», 1916, 127 pàg. Pel swahili, pàg. 42-50, pel quítxua, 51-60. També: Junyent, Carme, *Les llengües d'Àfrica*. Barcelona: Empúries, «Biblioteca Universal Empúries», núm. 32, 140 pàg. (interessen les pàg. 92-93). Ortiz Rescaniere, Alejandro, *El quechua y el aimara*. Madrid: Mapfre, 1992, 292 pàg. (interessen les pàg. 34-45).

16. *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel, 1998, «Ariel Lingüística», 378 pàg.

17. Vide, per exemple, «L'INUSCAT, un indicador sobre l'ús de la llengua», a *Llengua i ús: Revista tècnica de normalització lingüística*, 1996, núm. 5, pàg. 60-63.

güística, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya), i de l'altra, el CURSC [Centre Universitari de Recerca en Sociolingüística i Comunicació] de la Universitat de Barcelona, creat l'any 1998.

Els tres darrers treballs estan dedicats a les comunitats de menor demografia: Andorra, la Franja i l'Alguer. M. Planelles, a «La llengua catalana avui al Principat d'Andorra» (pàg. 233-250), parafraseja *Coneixements i usos lingüística de la població d'Andorra* (1996),¹⁸ complementant-lo i actualitzant-lo, amb ple coneixement de causa, des de la seva responsabilitat en el Servei de Política Lingüística del Govern andorrà. H. Moret, a «Una breu història social de la llengua catalana a l'Aragó» (pàg. 251-270), compleix a la perfecció l'encàrrec —no pas en va se'l reconeix com un dels escassos especialistes de la Franja— amb ull clínic per discriminar senyals de símptomes, amb saber tant llibresc com vivencial, i amb una afinada sensibilitat per arribar al públic d'arreu. A. Bosch, a «Vitalitat i ús de la llengua catalana a l'Alguer» (pàg. 271-186), amb coneixements de primera mà, dibuixa una panoràmica rabiosament actualitzada (15 referències dels darrers cinc anys, contra quatre de més antigues) de la situació ecosociolingüística, el marc

legal i l'impuls social els darrers anys.

En conjunt, el llibre, doncs, fa peça i mereix un excel·lent, puix els aspectes inconsistents queden compensats amb escriure. Àdhuc podria optar a la matrícula. Per fer-se-la mereixedor, al nostre parer, convindria arrodonir-lo amb un article sobre l'evolució idiomáticosocial al Principat, d'ençà de l'aprovació del Pla General de Normalització Lingüística (1995). És prou probable que tal mancança no sigui imputable a Pradilla, ans es degui al fet que algun dels coautors no es va ajustar a l'encàrrec inicial. Però el cert és que es nota el buit. És sabut que Catalunya equival al 59 % poblacional dels Països Catalans, però per quantificar l'espai que correspon a cadascun d'aquests països en el món editorial funciona la norma implícita de «70-30». Un 70 % d'extensió per al Principat i el 30 % per a les altres comunitats. El llibre ressenyat inverteix les proporcions: per al Principat la redueix a un 32 %, bo i ampliant l'atenció a la resta de territoris: per al País Valencià, 29 %; Illes, 18 %; Catalunya Nord, 10 %; la Franja, 7 %; l'Alguer, 7 %; i Andorra, 6 %. Aquest nou redimensionament apar totalment encertat des d'una òptica conflictual, val a dir, centrada en els fronts de la conflagració, bo i abreujant la descripció

18. Andorra la Vella: Govern d'Andorra, Ministeri d'Afers Socials i Cultura. Servei de Política Lingüística, 1996. [Estudi realitzat per Francesc Camp Torres], 70 pàg.

de les situacions més consolidades. El punt és que aquesta opció no s'explicita, amb la qual cosa s'indueix, *molens volens*, una visió que no sembla exagerat titllar d'escorçada. Aital impressió ve ratificada perquè la Llei de política lingüística, de 7 de gener de 1998, que va somoure l'opinió pública, des que s'expressà la voluntat d'incoar-ne l'elaboració (el febrer del 1997) fins a

l'entrada en vigor (el febrer del 1998), tan sols mereix una escarida referència, i endemés d'esquitllentes (pàg. 63). Sap greu. S'encongeix el paper de la locomotora de la llengua —el Principat— i s'oblitera el fuel novell —la Llei de política lingüística— que ens ha de permetre d'accelerar la marxa per arribar tost a exercir la plenitud dels nostres drets inalienables.

Jordi BAÑERES

Libre gran, edició a cura de Baingio TAVERA i Gianfranco PIRAS, Càller, AM&D, 1999, XVI + 557 pàgines, ISBN 88-86799-36-5

La publicació d'aquest segon volum dels quatre previstos dins la col·lecció «I Libri dei Privilegi della Città di Alghero», dirigida pel prestigiós professor Francesco Manconi, constitueix una notícia excel·lent per als nostres historiadors del dret.

El pacient i rigorós treball dut a terme amb una cura exemplar per Baingio Tavera i Gianfranco Piras ens ofereix l'oportunitat de conèixer i d'estudiar aquesta preciosa recopilació de normativa jurídica fonamental, que consta de 195 actes que abracen el període comprès entre 1260 i 1541. Hi trobem, per exemple, la pragmàtica sanció de 1355, la butlla pontificia per la qual Juli II institueix el 1503 la diòcesi de

l'Alguer o la relació de 1541 sobre la visita a la ciutat de l'emperador Carles.

Es tracta d'un cartulari de textos en llatí i en català d'una indiscutible importància i d'una utilitat que va més enllà del món estrictament jurídic, ja que és alhora una font molt valuosa per al coneixement de la història de l'Alguer i per als estudis de lingüística diacrònica.

Cal celebrar, doncs, aquesta publicació, que ens dóna la possibilitat d'acostar-nos a uns documents d'un interès científic extraordinari corresponents a una zona del nostre àmbit lingüístic sovint massa desatès.

Carles DUARTE